

СУЧАСНІ МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

MODERN MIGRATION PROCESSES AND THEIR IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S ECONOMY

УДК 331.556.4

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.74-11>

Рябоволик Т.Ф.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки,
менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний
технічний університет

Андрощук І.О.

к.е.н.,
доцент кафедри економіки,
менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний
технічний університет

Горпинченко О.В.

к.е.н.,
викладач кафедри економіки,
менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний
технічний університет

Riabovolyk Tetiana

Central Ukrainian National
Technical University

Androshchuk Ilona

Central Ukrainian National
Technical University

Horpynchenko Olha

Central Ukrainian National
Technical University

Стаття присвячена дослідженню сучасних викликів міжнародної трудової міграції в контексті розвитку економіки країни та аналізу основних тенденцій міжнародних міграційних процесів України та країн світу. Охарактеризовано причини трудової міграції. Виокремлено фактори впливу на міграційні процеси. Досліджено позитивні та негативні ефекти міжнародної міграції трудових ресурсів в економіці країни-реципієнта та країни-донора. Проаналізовано динаміку мігрантів з України у розрізі статті, віку. Досліджено географічну структуру трудових мігрантів з України. Встановлено, що найбільша чисельність українських мігрантів зосереджена у країнах Європейського Союзу, серед яких найбільша частка припадає на Польщу. Досліджено географічна структура переказів українських мігрантів. Обґрунтовано доцільність та необхідність проведення державної політики в сфері міграції. Досліджено соціально-економічні наслідки трудової міграції для економіки України.

Ключові слова: міжнародні мігранти, міграція населення, трудова міграція, міграційні грошові перекази, причини міграції.

In the paper the concept of labor migration is considered, its origin, the approaches of various scholars on the issue of international labor migration, its main types, components and fundamental differences are studied. The reasons of the migration of highly qualified employees and its negative consequences have been identified. It has been established that the lion's share of migrants are young and middle-aged people, ie the working population, which be able increase productivity. It is determined that wages are a key factor in labor migration of highly skilled employees. It is established that employment in Ukraine has its own features, which are caused by the modern transformation processes, such as: large-scale informal employment and payment in envelopes without the contributions to the special funds; the low labor costs, which be able cause the first problem. The sex and age structure of migrants from Ukraine are considered, in particular, it should be noted that the sex structure had the variable dynamics throughout the period. At the same time, men are accounted for the largest share, as it was mentally the case that they are the ones who should provide for their families financially. It has been established that the majority of Ukrainians travel to the European countries, and the smallest – to Australia and Oceania. This migration movement is mainly due to the fact that Ukraine has adopted a course of European integration and the existing programs of the European Union's countries. Along with a number of negative aspects that give rise to international labor migration, it is necessary to highlight such positive aspects of the migration of labor resources from the country for the economy, in particular, these are remittances of migrants to their relatives in the country of their former place of residence. Another negative factor of migration processes is the long-term nature and its nature is negative for the socio-economic development of the country, since in the short term remittances are significant, but if this issue is considered in the future, their flow decreases over time, since the vast majority of migrants tend to stay in that country where they went, with the subsequent coming of their family members. The measures for the elimination the negative consequences of migration processes are proposed.

Key words: international migrants, population migration, labor migration, migratory remittances, reasons for migration.

Постановка проблеми. Державна міграційна політика нині – основна детермінанта, що відображає, з одного боку, потенціал країни ефективно застосувати надані преференції, які збільшуються в результаті інтернаціоналізації світових ринків, з іншого – можливість національних урядів забезпечувати державну економічну безпеку країни.

А тому питання щодо сучасних викликів міжнародної трудової міграції в контексті розвитку економіки України є актуальним не тільки з теоретичної точки зору, а й з практичної, тому що більшість проектів, що здійснювались раніше, розвиненими країнами, перегукуються із сучасними вітчизняними реаліями. Слід зазначити, що міграційні процеси регулюються як на державному, так і на міжнародному рівні. В наші дні злободенним залишається проблема правильного вирішення питання міграції робочої сили. Адже від цього залежить соціально – економічне та демографічне становище в країні на кілька десятиліть вперед.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання міжнародної трудової міграції стали предметом дослідження великої кількості зарубіжних та вітчизняних науковців, адже міграційні проблеми турбують всю світову спільноту. Особливої уваги заслуговують наукові праці дослідників, що присвятили свої публікації особливостям та проблемам міжнародної трудової міграції та міграційній політиці в Україні та інших країн. Так О. С. Кваша в своїх наукових працях розглядає міграцію як процес переміщення особи, що супроводжується перетинанням державного кордону, тобто мається на увазі зовнішня міграція або меж адміністративно-територіальних одиниць держави, тобто внутрішня міграція [3]. Подібну позицію в твердженні мають і такі науковці як Лагуніна О., Малиха М. І., Танчин І. З. [4; 5; 6]. Отже, більшість авторів під міграцією розуміють складний процес переміщення людей по певній території. Виходячи з наведеного трактування, на нашу думку, мігра-

ція – це переміщення населення в межах окремої країни або ж за її межі під впливом певних факторів, які змушують людину змінити місце проживання на певний час, або ж назавжди.

Проте питання дослідження міжнародної трудової міграції завжди залишається актуальним та потребує постійних досліджень, в умовах сучасних викликів економіки та збільшенні міграційних потоків з України, в той час, коли країна обрала чіткий напрямок на євроінтеграцію.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування та дослідження сучасних викликів міжнародної трудової міграції в контексті розвитку економіки України. Встановити проблем та причин міграції робочої сили, шляхи їх вирішення з економічного погляду. Також звернути увагу на міграційну політику деяких розвинених країн світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зі складними міграційними процесами, які відбуваються у Світі тісно пов'язана всесвітня історія. Адже саме завдяки міграції населення утворювалися давні та сучасні держави, регіони та території. Міграційні процеси активно впливають на формування економічної, політичної та культурної сфер життя населення тої чи іншої території без винятку. Під поняттям міграція (лат. Migratio - переселення) в науковій літературі розуміють як процес переміщення або механічний рух населення з однієї території на іншу в результаті впливу певних факторів. Серед факторів які впливають на міграцію населення виділяють економічні, політичні, етнічні, релігійні, екологічні та багато інших.

Міграційні процеси виступають надзвичайно важливою складовою суспільних відносин, а різні міграційні показники є важливими індикаторами, які відображають стан економічного розвитку тої чи іншої країни. На кожному етапі свого розвитку міграція піддається різним якісним змінам. Також міграції притаманні різні особливості, тенденції та напрямки. Тобто, міграційні процеси, по суті, є надзвичайно складними, неоднозначними та багатограними [1, с. 48].

Під міжнародною міграцією робочої сили варто розуміти процес переміщення трудових ресурсів з однієї країни в іншу з метою працевлаштування на вигідніших умовах, ніж у країні походження. Міжнародна міграція включає в себе дві основні складові: еміграцію та імміграцію.

Міжнародні мігранти поділяються на п'ять основних категорій, які наведено на рис. 1.

Зокрема, в Україні діють державні служби, які займаються міграційними процесами, тобто, збирають, накопичують та обробляють інформацію, щодо емігрантів та іммігрантів в країні. До таких органів державної влади у сфері міграції належать: Міністерство внутрішніх справ України; Державна міграційна служба України; Державна прикордонна служба України; Державна служба України з надзвичайних ситуацій; Міністерство закордонних справ України; Міністерство соціальної політики України; Міністерство освіти і науки України; Державна служба зайнятості України; Державна служба України з питань праці; Державна служба статистики України; Служба безпеки України. Перелічені нами інституції займаються моніторингом інформації по всіх міграційних процесах в країні.

Проте, варто відмітити, що думки науковців дещо різняться в питанні впливу на економіку країни міжнародних міграційних процесів. Так науковець Купець О. в своїх працях стверджує, що досить незначна частина мігрантів, які повернулися на батьківщину з новими знаннями, навичками та цінностями мають змогу ефективно їх застосовувати в своїй діяльності (на ринку праці) тим самим покращуючи економічний розвиток країни. Більша ж частина мігрантів не має змоги застосовувати набуті знання та досвід в силу об'єктивних чи суб'єктивних причин [7, с. 94]. В той же час, дослідниця П'ятковська О. наголошує, що лише малі обсяги еміграції мають позитивний вплив на величину ВВП країни. Якщо ж обсяги еміграції значні то їх вплив вкрай негативний. Вона пояснює це тим, що ті грошові перекази які пере-

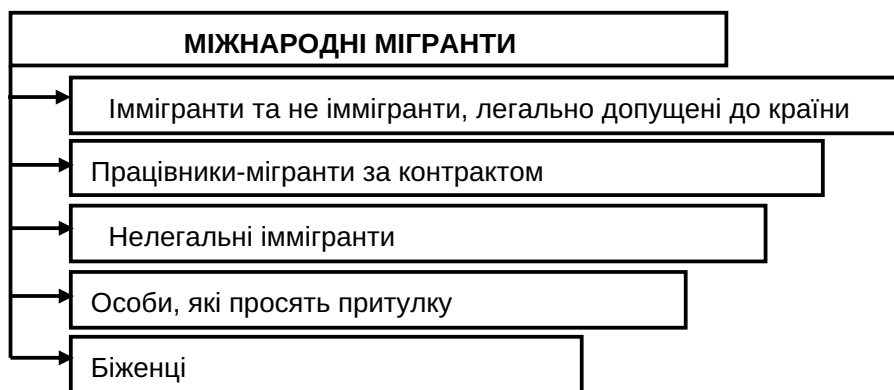

Рис. 1. Класифікація міжнародних мігрантів

Джерело: складено автором за матеріалами [2]

силаються на батьківщину трудовими мігрантами в короткостроковій перспективі покращують в цілому добробут населення, проте в довгостроковому періоді варто звертати увагу в якій сфері власне будуть витрачатись дані кошти, та з якою ефективністю [8, с. 112]. Так, зокрема Майданніков І. говорить, що потенційними підприємцями власне є учасники трудових міграцій, які накопили певні фінансові резерви, та зарубіжний досвід ведення бізнесу. Також він зазначає, що таким міграційним капіталом можуть скористатися діти мігрантів для відкриття власної справи (бізнесу) [9, с. 116]. Не варто також забувати, що мігранти в країну свого походження постачають не тільки гроші, а й інші соціальні трансфери, і вони є не менш важливими для розвитку суспільства і країни в цілому. Зокрема таку думку розділяє Лагуніна О. До таких соціальних трансферів вона відносить нові ідеї які привозять з собою мігранти, ноу-хау з якими зустрічаються за кордоном. Норми та цінності, а також набуті мігрантами нові знання та поведінка, практика та вміння, які вони потім реалізують в країні свого походження, що в свою чергу, покращує економічний розвиток, а країна розвивається інноваційним та інтенсивним шляхом [4, с. 9].

Науковці здебільшого приділяють увагу трансферам та їх впливу на економіку тої чи іншої країни. В той же час, мало уваги приділяється нематеріальним ефектам трансферів які наведено на рис. 2.

Зокрема варто приділити такому міграційному ефекту як зменшення рівня безробіття в результаті відтоку працівників певної кваліфікації. Про що це говорить, в країні походження мігрантів, які мають певну кваліфікації і ринок праці цієї країни є перенасиченим такими кадрами і не здатний працювати, саме еміграція є ключем вирішення даної проблеми та зменшити фінансове навантаження на державу таким чином скорочуючи рівень

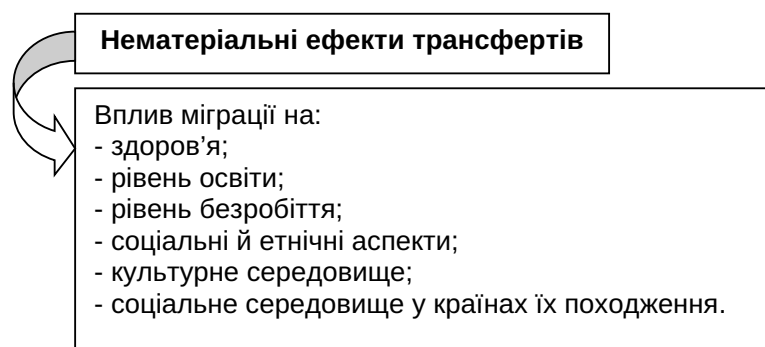

Рис. 2. Нематеріальні ефекти трансфертів міграції

Джерело: складено автором за матеріалами [10, с. 200]

безробітних громадян. Також не варто забувати і про таку проблему в системі вищої освіти, як не залученість всіх випускників ВНЗ на ринку праці, або ж не відповідність їх спеціальностей потребам економіки. В такому разі втрати від еміграції такої робочої сили на ринку праці будуть мінімальними. Інша справа, коли йде мова про відтік висококваліфікованих кадрів, в яких є потреба і в країні походження мігранта. За умови, коли такі кадри залишають країну свого походження тим самим зменшують витрати приймаючої країни на формування людського потенціалу [10, с. 203].

На нашу думку є ціла низка причин міграції висококваліфікованих працівників які наведено на рис. 3.

Виходячи із зазначених вище міркувань, країна походження мігрантів втрачає свій високоякісний людський потенціал та зокрема кошти на його навчання будуть витрачені даремно і не принесуть економічного ефекту країні тим самим гальмуючи її інноваційний розвиток в подальшому.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) оцінює втрати на освіту в рік потенційних мігрантів в 2.5 млрд. дол. США. Тобто, це фактично витрачені кошти країнами походження потенційних мігрантів на розвиток економіки інших країн. В свою чергу, приймаюча країна отримує високоякісні людські ресурси та значно економить

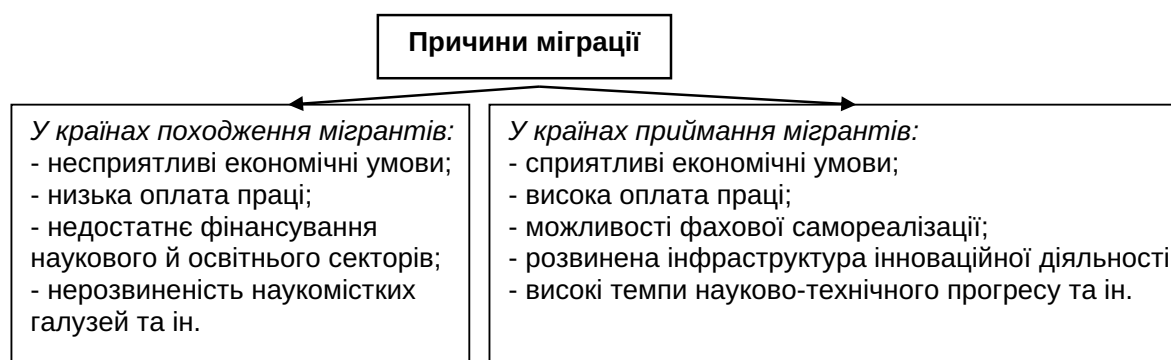

Рис. 3. Основні чинники міграції спеціалістів

Джерело: складено автором за матеріалами [11, с. 351]

кошти на їх формування, а зекономлені фінанси направляє на розвиток інноваційної діяльності та економічний розвиток. В країні походження мігрантів ідуть зворотні негативні процеси, такі як погіршення кваліфікаційного рівня працівників певної спеціалізації, погіршення якості людського потенціалу та в цілому інвестиційної привабливості країни [11, с. 352]

Ще більш негативні наслідки має відтік вчених, досягнення яких формують НТП у країні їх походження. Негативний вплив такої міграції посилюється тим фактом, що дана група мігрантів працює зі студентами та аспірантами, і їх від'їзд буде прямо впливати на формування освітнього та інтелектуального майбутнього країни. Це спричиняє ланцюговий ефект міграційного процесу до якого долучаються в подальшому науковці, талановиті студенти та викладачі ЗВО. Це, в подальшому, негативно впливає на сформовані десятиріччями наукові школи та їх деградацією в науковій сфері. Більше того, навчання студентів за кордоном з можливістю їх там працевлаштування вкрай негативно впливає на формування людського потенціалу країни їх походження. Зазвичай мігрантами є молодь та населення середнього віку, тобто, працездатне населення, яке може забезпечити зростання продуктивності праці. Отже, за умови зваженої міграційної політики приймаюча країна може стабілізувати свою потребу в трудо-

вих ресурсах. Також, за рахунок молодих мігрантів, в країнах де іде інтенсивне «старіння нації» компенсується природне зменшення населення. Це виражається тим, що мігранти мають більш молодший вік від корінного населення та народжують більше дітей в своїх сім'ях. Із зазначеного випливає, що міжнародна трудова міграція негативно впливає на економіку країни-донора, а на економіку країн-реципієнтів впливає позитивно. Не варто забувати і про економічну доцільність міжнародної трудової міграції. Її можна розглядати з різних позицій, як з позиції країни донора так і з позиції країни реципієнта. З обох позицій є свої переваги та недоліки. На рис. 4. наведено основні зовнішні ефекти міжнародної трудової міграції на економіку країни-донора робочої сили.

На рис. 5. наведено головні ефекти впливу міжнародної трудової міграції на економіку країни – донора мігрантів, серед яких ми бачимо, що провідну роль займає такий ефект як перекази працюючих мігрантів за кордоном.

Відмітимо, що наведені нами ефекти на рис. 4 та рис. 5 прямо впливають на економіку як країни походження мігрантів так і приймаючої країни, але існують ефекти і не прямого впливу. Особливість ефектів прямого впливу є в тому, що ми їх можемо порівняти та проаналізувати через відповідні економічні показники, які відображають прояви міжнародної міграції робочої сили, а саме це ста-

Рис. 4. Основні зовнішні ефекти міжнародної міграції трудових ресурсів в економіці країни-реципієнта

Джерело: складено автором за матеріалами [13]

Рис. 5. Основні ефекти впливу міжнародної трудової міграції на економіку країни – донора трудових ресурсів

Джерело: складено автором за матеріалами [8]

тистичні дані рівнів доходів та витрат населення, заробітної плати та зайнятості серед мігрантів та місцевого населення та багато інших показників міграційного процесу.

На рівні країни варто дослідити з яких основних причин відбувається трудова міграція громадян. Тобто, фактично тих, хто не може знайти гідної роботи в Україні. Розглянемо більш детально основні причини безробіття які наведено в таблиці 1.

Отже, розуміємо, що основними причинами появи безробітного населення в Україні є:

1) за економічними причинами, під якими, здебільшого розуміють низьку оплату праці;

2) звільнення з попереднього місця роботи за власним бажанням або за згодою сторін.

Отже, ці дві причини є основними, які спонукають працівника звільнитися і шукати більш оплачувану роботу. В результаті збільшується число безробітних, які стають на облік в центрі зайнятості.

Зокрема номінальна та реальна заробітна плата працівників в Україні починаючи протягом останніх п'яти років (рис. 6) має стійку тенденцію до зниження, що також є важливим чинником, який посилює міграційні процеси робочої сили до інших країн, особливо до країн Європейського Союзу.

Причини, зазначені вище, змушують громадян України мігрувати за кордон у пошуку більш оплачуваної роботи та кращих умов праці (табл. 2).

На ринку праці в Україні сформувався не зовсім сприятливий клімат, оскільки кількість безробітних зростає і набуває масового характеру. Саме явище наявності великої кількості безробітних громадян завдає шкоди життєвим цінностям та потребам людей, оскільки породжує стресові явища, такі як неможливість нормально забезпечити родину всім необхідним, а про заощадження взагалі не йде мова. Тобто, зайнятість в нашій країні має свої особливості які викликані сучасними трансформаційними процесами, такими як: а) великі масштаби неформальної зайнятості та оплатою в конвертах без відрахувань у фонди; б) низька ціна робочої сили, що породжує першу проблему.

Безробіття населення працездатного віку є гострою проблемою для економіки будь якої країни. Що стосується соціальних наслідків, то вони проявляються в таких негативних явищ як: збільшення частки бідного населення, збільшення інтенсивності міграційних процесів, збільшення асоціальних проявів (агресія, крадіжки, розбій та ін.), поява радикальних угруповань (субкультур); підвищена конфліктність в суспільстві.

При оцінці масштабів трудової міграції українців, варто відмітити, що дані абсолютно точними не можуть бути, оскільки певна частина українських мігрантів виїжджають за кордон не за причиною працевлаштування але залишаються там та

Причини незайнятості населення України у 2016–2020 рр.

Роки	Безробітне населення за причинами незайнятості, %								
	вивільнені з економічних причин	звільнені за власним бажанням, за угодою сторін	звільнені у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму	не працює влаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів	робота має сезонний характер	не зайняті через виконання домашніх (сімейних) обов'язків тощо	звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії	демобілізовані з військової строкової служби	інші причини
2016	22,4	33,0	9,4	15,6	9,7	3,2	1,8	0,7	4,2
2017	23,2	34,5	8,2	12,2	10,1	4,9	2,0	0,7	4,2
2018	20,7	38,0	9,5	9,8	9,4	4,7	1,1	0,9	5,9
2019	21,5	39,6	8,9	9,4	9,6	3,3	3,4	0,8	3,5
2020	22,9	34,1	9,7	9,3	10,2	2,9	3,0	0,5	7,4

Джерело: складено автором на основі даних [14]

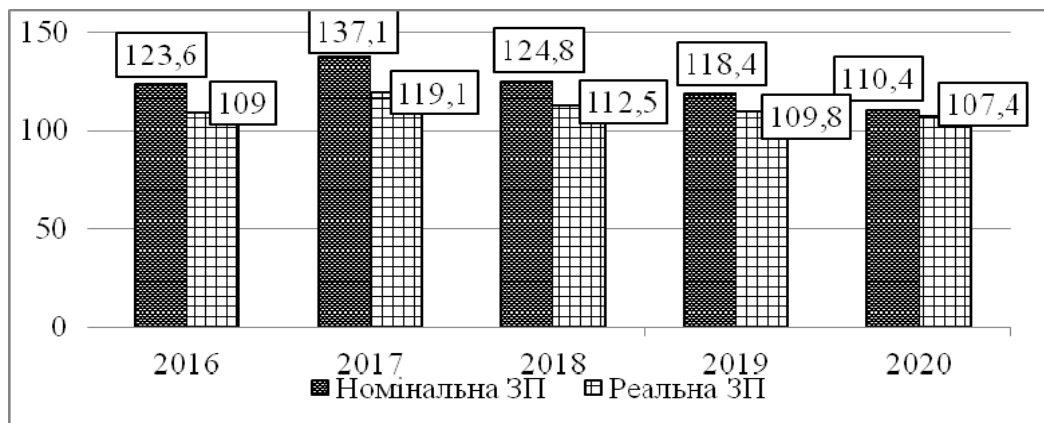

Рис. 6. Динаміка номінальної та реальної заробітної плати у 2016–2020 роках, грн.

Джерело: складено автором на основі даних [14]

в решті решт шукають собі роботу. Не забуваємо і про неофіційне працевлаштування, воно характерне не тільки в середині країни, а й за кордоном. Ну і з рештою методика обліку мігрантів в різних країнах дещо відрізняється.

Українці і раніше шукали заробітків за межами своєї країни, але за останні п'ять років це набуло глобальних масштабів, до того ж, якщо раніше заробивши кошти заробітчани повертались на батьківщину, то тепер спостерігається тенденція, для якої характерні такі явища, як залишитися за кордоном отримавши громадянство іншої країни та перевезти всю свою родину теж.

Також варто відмітити, що в 2020 році пандемія COVID-19 різко вплинула на всі форми людської мобільності, включаючи міжнародну міграція. По всьому світі відбувались часткові та на визначений термін закриття національних кордонів і серйозні порушення міжнародних поїздок змусила сотні тисяч людей скасувати або відкласти плани переїзду за кордон.

Досліджуючи та аналізуючи особливості міжнародної міграції українців, а саме – їх вибуття до інших країн (Рис. 7), можемо чітко побачити, що кількість мігрантів з нашої країни мала стійку тенденцію до збільшення за останні п'ять років, і лише в 2020 році в зв'язку з пандемією дещо знизила свої показники.

В загальній структурі мігрантів з України стаєва структура постійно змінювалась, проте, протягом досліджуваного періоду, найбільшу частку склали чоловіки (рис. 8).

Такі дані свідчать про те, що здебільшого мігранти виконують важку, низько кваліфіковану роботу, на яку ідуть в переважній більшості чоловіки, адже для цього потрібні значні фізичні зусилля та витривалість. Якщо в 2000 роках ми констатували здебільшого серед мігрантів жінок, які їхали в країни Європи працювати в готелях, кафе, ресторанах то нині зросла саме чоловіча міграція на будівництво, заводи, сільське господарство та ін.

Таблиця 2

Основні переваги для українських трудових мігрантів у порівнянні з іншими країнами

Країни	Середня зарплата вища на, %	Вартість життя без вартості оренди житла вища на, %	Оренда житла вища на, %	Заощадження середнього українця, на місяць, грн.
Україна	-	-	-	2500
Польща	149	40	57	15494
Чехія	208	140	182	12526
Німеччина	378	61	91	39 540
Словаччина	181	65	36	18350
Ізраїль	422	61	70	45 205
Угорщина	114	163	207	-321
Литва	195	193	252	5768
Португалія	210	95	316	11 461

Джерело: складено автором на основі даних [12, с. 125]

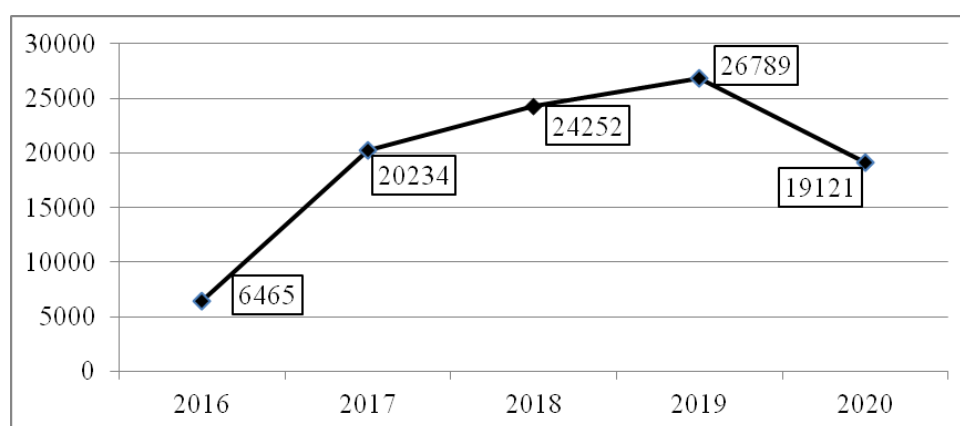

Рис. 7. Динаміка мігрантів з України у 2016–2020 рр., осіб

Джерело: складено автором на основі даних [14]

Аналізуючи вікову структуру мігрантів, зазначимо, що у 2020 р. найбільшу частку склали мігранти віком 20–24 років, тобто активна молодь, яка щойно закінчила навчатися та вийшла на ринок праці в пошуках роботи (рис. 9).

Тобто, така тенденція лише підкреслює проблему безробіття в країні, оскільки часто, перше робоче місце випускнику вищу складно знайти і причина не в низькій заробітній платі, а в можливості набути досвіду, але такого вільного місця просто немає. Також посилює цю проблему і кількість студентів з України які навчаються за кордоном, і після закінчення свого навчання в Польщі, Чехії, Словаччині, Німеччині, Франції і т. д. вони прагнуть працевлаштуватись саме там, за кордоном, маючи для цього більше шансів та можливостей зробити гарну кар'єру.

Найбільше українців виїздить до європейських країн, а найменша – до Австралії та Океанії (рис. 10). Це обумовлено здебільшого тим, що Україна прийняла курс на євроінтеграцію і ці процеси та додаткові програми країн Європейського Союзу сприяють виїзду вітчизняних працівни-

ків як в рамках обміну досвідом так і в загальних потребах цих країн в додатковій робочій силі.

Деякі країни в конкурентній боротьбі створюють більш сприятливі умови для українських мігрантів тим самим заохочуючи їх цим до працевлаштування саме в них. Зокрема у країнах ЄС рівень оплати значно вищий, ніж в Україні (рис. 11).

Такий рівень оплати праці лише сприяє зростанню потоків українських трудових мігрантів до країн Європейського Союзу, де крім високої заробітної плати більш комфортні умови праці і є можливість працевлаштування всієї родини.

Як ми і відмічали раніше, позитивним моментом від міграції трудових ресурсів з країни для економіки полягають в грошових переказах мігрантів. Згідно уточнених даних НБУ, у 2020 році грошові перекази до України з-за кордону склали біля 9,3 млрд. доларів. Ці перекази більш ніж у 6 разів перевищують прямі іноземні інвестиції за 2020 р., які НБУ оцінено у 1,9 млн. дол. США. Отже, згідно оновлених даних НБУ, у 2019-2020 рр. трудові мігранти переказали до України 23,8 млрд. дол.

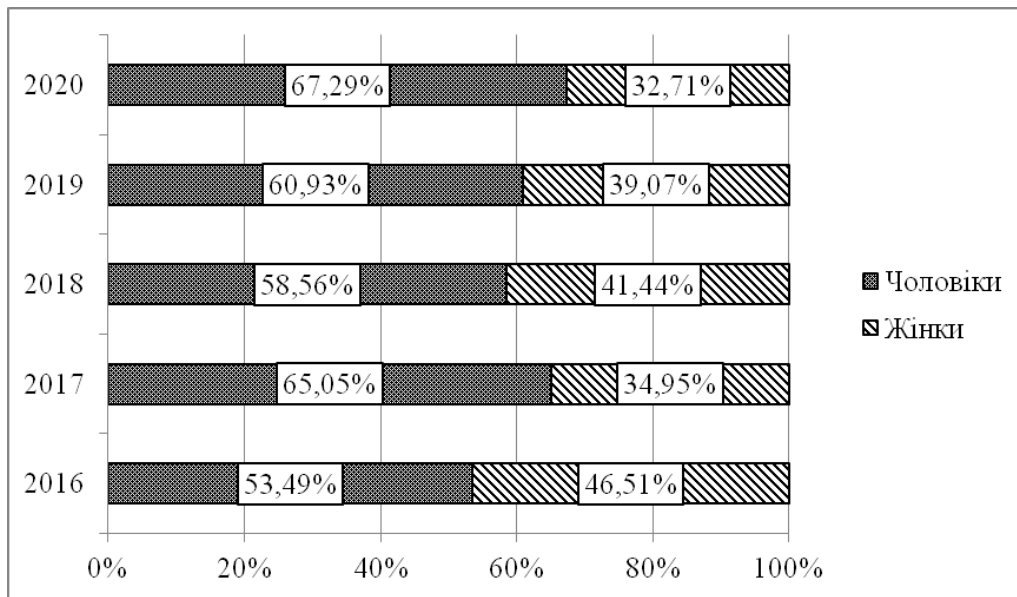

Рис. 8. Статеву структуру мігрантів з України у 2016–2020 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних [14]

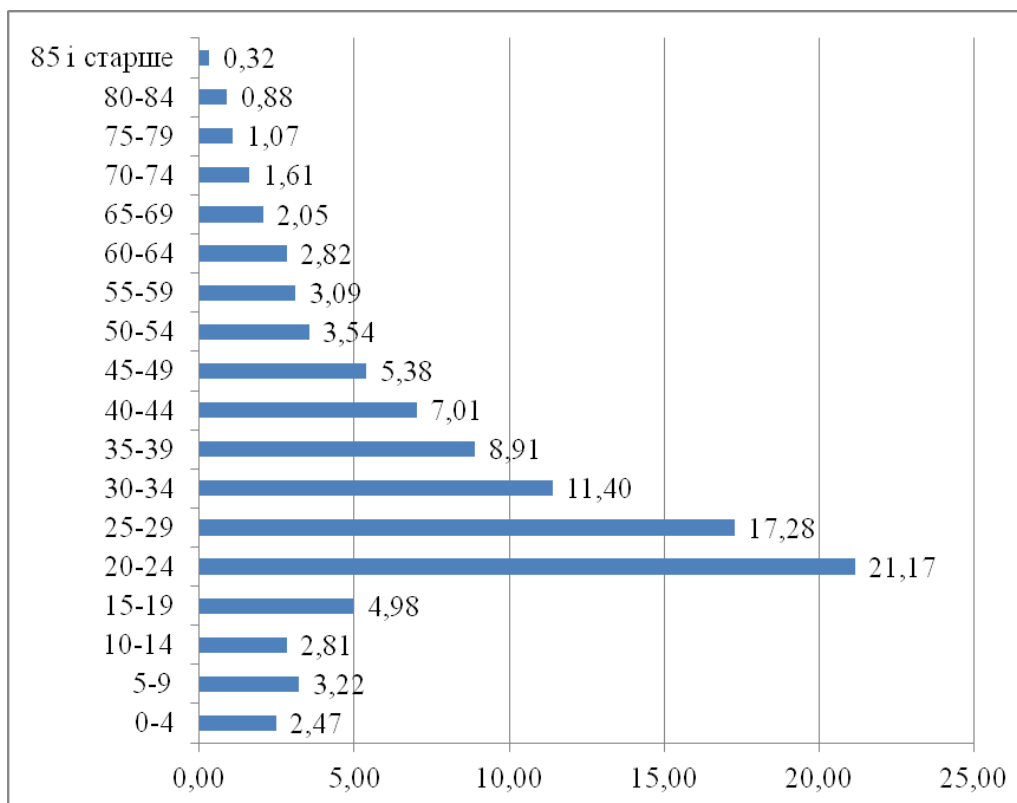

Рис. 9. Вікову структуру мігрантів з України у 2020 р., %

Джерело: складено автором на основі даних [14]

США. і ця сума більша, ніж усі валютні резерви країни, що на початку 2019 р. становили 18,8 млрд. дол. США. Ця сума також більша, ніж виділені МВФ кошти згідно програми розширеного фінансування, за якою Україна вже отримано 7,62 млрд. дол. США [16].

За даними міграційної та прикордонної служби, географічна структура переказів українських мігрантів мала наступний вигляд (рис. 12).

Зважаючи на масштаби переказів трудових мігрантів з України, дані фінансові надходження для української економіки стали «рятівною пігул-

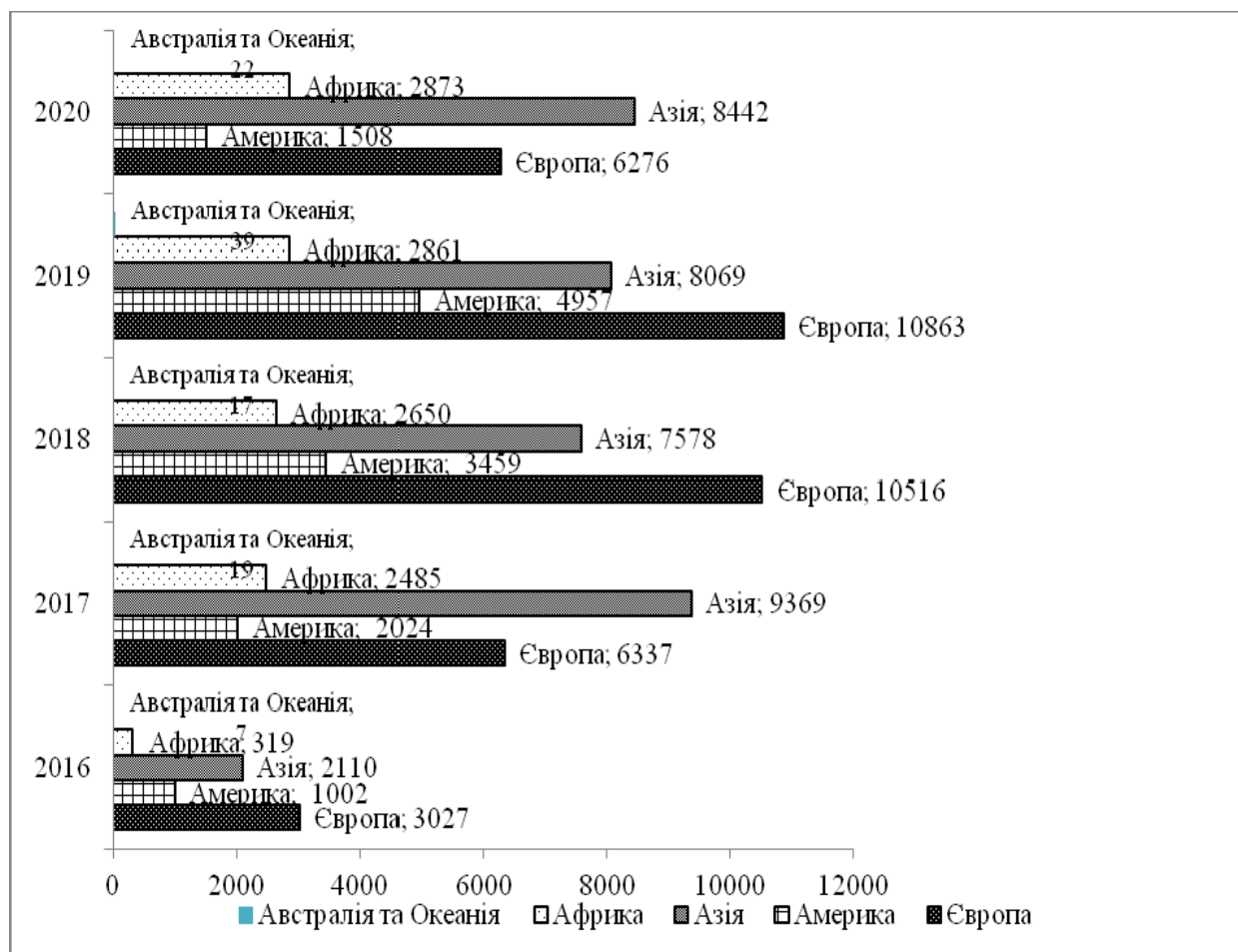

Рис. 10. Географія міграції з України у 2016–2020 рр., осіб

Джерело: складено автором на основі даних [14]

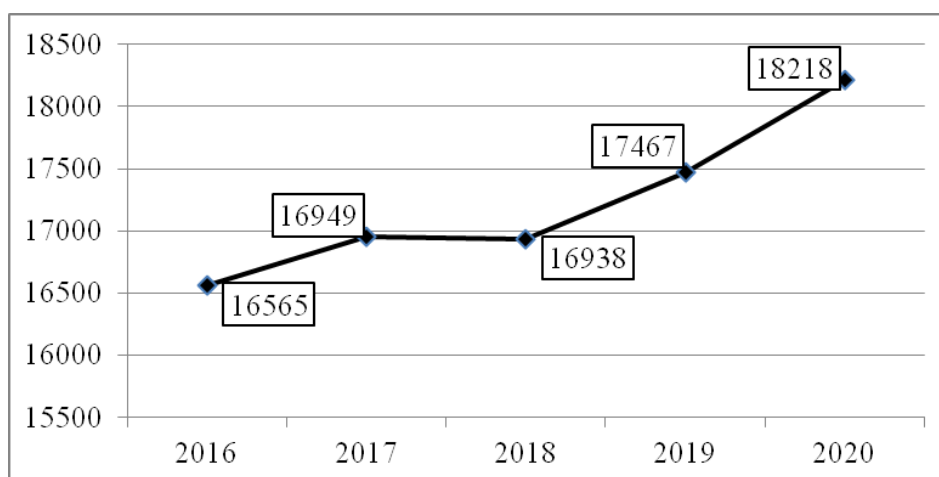

Рис. 11. Середній дохід працівників у ЄС, євро

Джерело: складено автором на основі даних [15]

кою» та виступили позитивним чинником від зовнішньої трудової міграції, в результаті якої лівова частка зароблених коштів все ж таки повертається на Україну та виступає додатковим стимулом для соціально-економічного розвитку

країни. Це виражається в таких економічних заходах як підтримка відповідного курсу національної валюти та її зміцненню, покращення фінансових можливостей щодо споживання домогосподарств та ін. в нашій країні є великий потенціал щодо

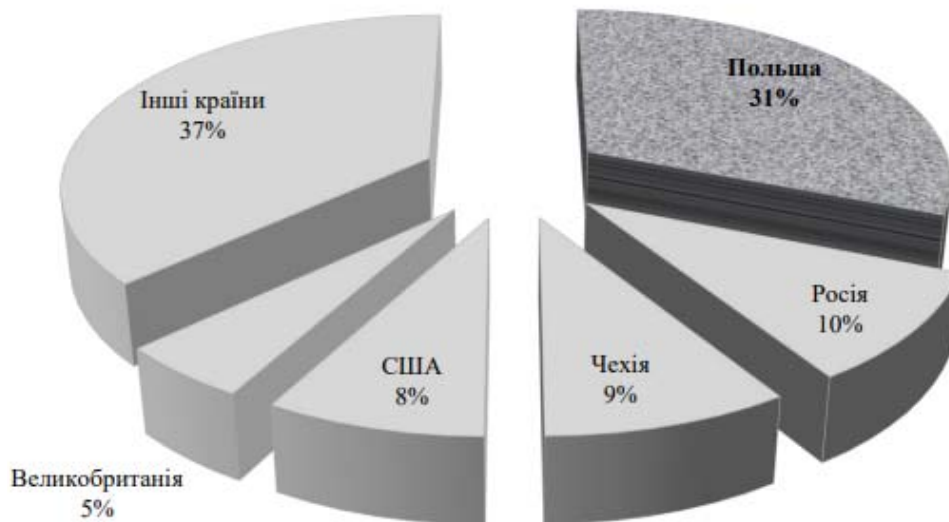

Рис. 12. Географічна структура переказів українських мігрантів у 2020 р. загалом, %

Джерело: складено автором на основі даних [17]

природних та людських ресурсів, ми маємо свою впізнавану у світі культуру та традиції, проте значне навантаження економічних зрушень покладається на кошти які надходять в країну завдяки трудових мігрантів в яких здебільшого за кордоном некваліфікована праця, і даний позитивний ефект працює лише в короткостроковому періоді.

Інша «сторона медалі» від міграційних процесів є довгостроковою і її характер негативний для соціально-економічного розвитку країни, оскільки в короткостроковому періоді перекази є суттєвими, але якщо дане питання розглядати в перспективі то їх потік з часом зменшується, в зв'язку з тим, що трудовий мігрант з часом «осідає» в приймаючій країні, відрахування до пенсійного фонду скорочуються, а економіка переходить в кризовий стан в зв'язку з відсутністю необхідної кількості робочої сили та відсутністю стимулів щодо залучення трудових мігрантів з інших країн.

Висновки з проведеного дослідження. В умовах швидких змін в усіх сферах економічного життя країни, Україні варто опиратись на досвід розвинених країн світу в питанні покращення показників трудової міграції, зокрема впроваджувати європейський досвід щодо регулювання складних міграційних процесів. Спиратися на досвід європейських країн варто з тої позиції, що дані країни вже мають стійкий досвід в цьому питанні.

Покращення ситуації з трудовою міграцією багато в чому залежить від політичного вибору країни. Міжнародна спільнота має продовжувати обраний курс, щодо посилення регулювання міграції та шукати нові шляхи покращення умов життя та праці працівників-мігрантів. Трудова

міграція здатна принести чимало користі за умови, що ефективно буде регулюватися. Зокрема, необхідно усунути ряд прогалин політичного характеру – до них відносяться, наприклад, високі витрати, які несуть працівники-мігранти, та плата, яку вони вносять за наймання, часом еквівалентна річній заробітній платі, що в свою чергу, може сприяти торгівлі людьми. Також серед проблем є і визнання кваліфікації та досвіду роботи працівників-мігрантів вони повинні визнаватись належним чином – це дозволить повною мірою задіяти їх потенціал.

Виходячи з вищезазначеного для нашої країни в механізмі регулювання трудової міграції та її зайнятості слід поєднувати, принаймні, дві форми організації економічних зв'язків: 1) через пряме державне втручання (державні програми зайнятості, державне замовлення на підготовку кадрів, прямі інвестиції в сферу прикладання праці, пільгове оподаткування та кредитування); 2) через ринкові механізми, що впливають безпосередньо на структурні пропозиції виробництва і розподіл робочої сили (заходи держави в цьому випадку повинні спрямовуватися на забезпечення відповідності між попитом і пропозицією робочої сили, що необхідно для досягнення рівноваги на ринку праці, продуктивної зайнятості, зниження рівня безробіття).

Отже, в Україні напрями та дії механізмів інфраструктури ринку праці повинні коректуватися залежно від рівня і умов розвитку ринку праці.

При створенні умов розвитку інфраструктури ринку праці державна політика має орієнтуватися на три основні цілі:

– по-перше, найбільш повне забезпечення відповідності структури попиту та пропозиції робочої сили;

– по-друге, надання рівних можливостей доступу до робочих місць громадянам, які на них претендують;

– по-третє, забезпечення реалізації державних гарантій щодо соціального захисту населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Івахнюк І. В. Міжнародна трудова міграція. Економічний факультет МГУ, ТЕІС, 2005. С. 286.

2. Сущность международной миграции. URL: <https://textbooks.studio/economics-uchebnik/suschnost-mejdunarodnoy-migratsii.html> (дата звернення: 8.10.2021).

3. Кваша О. С. Зовнішні міграційні процеси трудових ресурсів: фактори, стан та наслідки для України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 535–540.

4. Лагуніна О. Особливості міжнародної міграції в Україні та світі. *Економічна думка*. 2016. № 4. С. 7–11.

5. Малиха М. І. Теоретичне осмислення сутності поняття «міграція» в політичній науці. *Науковий журнал «Політикус»*. 2016. № 2. С. 16–19.

6. Танчин І. З. Соціологія: Навч. посіб. / 3-тє вид., перероб. і доп. Київ, 2008. 351 с.

7. Купець О. В., Малиновська О. А. Міграція та економічний розвиток України: чи використовується потенціал трудових мігрантів, які повертаються на батьківщину? *Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України*: зб. матеріалів наук.-практ. конф. : 27.09.11 / НІСД. Київ, 2011. 344 с.

8. П'ятковська О. Р. Вплив зовнішньої трудової міграції на добробут населення України. *Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України*: зб. матеріалів наук.-практ. конф. : 27.09.11 / НІСД. Київ, 2011. 344 с.

9. Майданік І. П., Малиновська О. А. Підприємницький потенціал дітей трудових мігрантів в Україні. *Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України*: зб. матеріалів наук.-практ. конф. : 27.09.11. / НІСД. Київ, 2011. 344 с.

10. Захарова Т. О., Бобер М. Т. Дослідження сучасного стану українського ринку праці: вітчизняний та зарубіжний досвід державного регулювання. *Науковий вісник РДГУ*. 2017. № 22(174). С. 201–207.

11. Гончарова С. Ю., Сотнікова Ю. В. Вимушена трудова міграція: сучасні виклики для держави та шляхи їх подолання. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №5. С. 351–355.

12. Савченко Т. Аналіз міграційної кризи в Україні та країнах Єврозони. *Науковий вісник РДГУ*. 2019. № 2(17). С. 120–126.

13. Войтович С., Крайнякова Е., Тупа М. Підрахунок економічних втрат та вигод від еміграції трудової сили. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 3. С. 276–283.

14. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 11.10.2021).

15. Євростат. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/main-tables> (дата звернення: 11.10.2021).

16. Топ-10 стран по переводам от мигрантов. Данные Приватбанка. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/2019/04/15/647018> (дата звернення: 11.10.2021).

17. Сколько денег заработчане перевели в Украину в 2020 году. Данные НБУ. URL: <https://minfin.com.ua/2020/02/04/40656721> (дата звернення: 11.10.2021).

REFERENCES:

1. Savchenko A. P. Ivakhnjuk I.V. (2005) *Mizhnarodna trudova migracija* [International labor migration], Moscow: TEIC. (in Ukrainian)

2. Essence of international migration. Available at: <https://textbooks.studio/economics-uchebnik/suschnost-mejdunarodnoy-migratsii.html> (accessed 08 October 2021). (in Russian)

3. Kvasha O. S. (2017) *Zovnishni migracijni procesy trudovykh resursiv: factory, stan ta naslidky dlja Ukrajinj* [External migration processes of labor resources: factors, state and consequences for Ukraine]. *Economy and society*, vol. 10, pp. 535–540. (in Ukrainian)

4. Laghunina O. (2016) *Osoblyvosti mizhnarodnoji migraciji v Ukrajinj ta sviti* [Features of international migration in Ukraine and the world]. *Economic thought*, vol. 4, pp. 7–11. (in Ukrainian)

5. Malykha M. I. (2016) *Teoretychne osmyslennja sutnosti ponjattja «migracija» v politychnij nauci* [Theoretical understanding of the essence of the concept of "migration" in political science]. *Scientific journal "Politicus"*, vol. 2, pp. 16–19. (in Ukrainian)

6. Tanchyn I. (2008) *Sociologhija* [Sociology]. Kyiv. (in Ukrainian).

7. Kupecj O. V., Malynovsjka O. A. (2011) *Migracija ta ekonomichnyj rozvytok Ukrajinj: chy vykorystovujetsja potencial trudovykh mighrantiv, jaki povertajutsja na batjkivshhynu?* [Migration and economic development of Ukraine: is the potential of returning labor migrants being used?]. *Proceedings of the Socialjno-ekonomichni ta etnokuljturni naslidky migraciji dlja Ukrajinj*: zb. materialiv nauk.-prakt. konf (Ukraine, Kyiv, September 27, 2011), Kyiv: NISD, p. 344. (in Ukrainian)

8. P'jatkovsjka O. R. (2011) *Vplyv zovnishnjoji trudovoji migraciji na dobrobut naselennja Ukrajinj* [The impact of external labor migration on the welfare of the population of Ukraine]. *Proceedings of the Socialjno-ekonomichni ta etnokuljturni naslidky migraciji dlja Ukrajinj*: zb. materialiv nauk.-prakt. konf (Ukraine, Kyiv, September 27, 2011), Kyiv: NISD, p. 344. (in Ukrainian)

9. Majdanik I. P., Malynovsjka O. A. (2011) *Pidpryjemnyckyj potencial ditej trudovykh mighrantiv v Ukrajinj* [Entrepreneurial potential of children of migrant workers in Ukraine]. *Proceedings of the Socialjno-ekonomichni ta etnokuljturni naslidky migraciji dlja Ukrjiny*: zb. materialiv nauk.-prakt. konf (Ukraine, Kyiv, September 27, 2011), Kyiv: NISD, p. 344. (in Ukrainian)

10. Zakharova T. O., Bober M. T. (2017) *Doslidzhenja suchasnogho stanu ukrajinsjkogho rynku praci: vitchyznjanyj ta zarubizhnyj dosvid derzhavnogho rehuljuvannja* [Research of the current state of the Ukrainian labor market: domestic and foreign experience of state regulation]. *Scientific Bulletin of RDGU*, vol. 22, no. 174, pp. 201–207. (in Ukrainian)

11. Honcharova S. Yu., Sotnikova Yu. V. (2015). *Vymushena trudova migracija: suchasni vyklyky dlja*

derzhavy ta shljakhy jikh podolannja [Forced labor migration: current challenges for the state and ways to overcome them]. *Actual problems of economy*, no. 5, pp. 351–355. (in Ukrainian)

12. Savchenko T. (2019) Analiz mighracijnoi kryzy v Ukrajinі ta krajinakh Jevrozony [Analysis of the migration crisis in Ukraine and the Eurozone]. *Scientific Bulletin of RDGU*, vol. 2, no. 17, pp. 120–126. (in Ukrainian)

13. Voitovych S., Krainiakova E., Tupa M. (2016). Pidrahunok ekonomichnykh vtrat ta vyghod vid emigraciji trudovoji syly [Calculation of economic losses and benefits from labor emigration]. *Actual problems of economy*, no. 3, pp. 276–283. (in Ukrainian)

14. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 11 October 2021). (in Ukrainian)

15. Eurostat. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/main-tables> (accessed 11 October 2021). (in Ukrainian)

16. Top 10 countries by remittances from migrants. Privatbank data. Available at: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2019/04/15/647018/> (accessed 11 October 2021). (in Russian)

17. How much money did workers transfer to Ukraine in 2020. NBU data. Available at: <https://minfin.com.ua/2020/02/04/40656721/> (accessed 11 October 2021). (in Russian)